

Avel·lí Artís-Gener, Tísner
Viure i veure / 2
Sisena part. Capítols 11-16

Una altra reflexió

Alguna vegada, i sobretot posteriorment, he conegut persones que m'han assegurat, orgullosament, que havien fet la guerra sencera i no havien disparat ni un sol tret. És un cofoisme que incita a una altra reflexió. Perquè l'asseveració feta estarrufadament més aviat els hauria d'avergonyar. I ho declara un antimilitarista, convençut que l'home no té cap dret sobre la vida d'altri. I que també combrega en allò que a un home qualsevol hom el pot militaritzar en qüestió d'hores i que, contràriament, hi ha molts militars que hom no aconseguiria de civilitzar ni durant moltes desenes d'anys.

Però també crec fermament que a la guerra com a la guerra i que Franco i la seva patuleia solament entenien un llenguatge que nosaltres amb prou feines sabíem balbucejar. Que, d'altra banda aquest és un fet primordial—, van ser ells els qui es van aixecar en armes contra la República, gest que els atorgava el crèdit de provocadors, i nosaltres ens limitàvem a respondre a la incitació. La diferència entre agressor o agredit és essencial.

Per aquesta raó penso que quan algú assegura que en tots els gairebé tres anys de campanya mai no va fer mal a ningú, no fa sinó agreujar el deute que ja han contret els altres. Sembla que, entre els feixistes i la República, els homes en lluita mai no vam ultrapassar el nombre de cinc-cents mil, mig milió de combatents sumats ambdós bàndols. També sembla que a conseqüència de la guerra va morir mig milió de persones. El càlcul no falla: toquen a una persona per barba. I el dèficit originat per aquells qui mai no van matar ningú cal carregar-lo sense pietat a l'escreix dels altres. És clar que un sol equip de bombardejadors aeris —quatre o cinc homes per avió— podien matar centenars i centenars de persones amb una sola dotzena de bombes ben adreçades —criteri d'ells—, la qual cosa exonerava tots aquells oficinistes, telefonistes, dibuixants, heliografistes, xofers, mecànics, sanitaris, més la gent indispensable a reraguarda, com eren els dirigents sindicals, els alcaldes, tots els encarregats de la direcció dels civils, els intel·lectuals,

etcètera, que mai no van empunyar cap arma.

Acabaré la reflexió (que no és cap novetat però que és una d'aquelles coses que fan tanta nosa al pap) amb una frase que sona a axiomàtica: quan algú es treu el mort del damunt, el carrega damunt uns altres muscles, admès que no faci aquell gest tan ple de covardia consistent a deixar-lo a terra i abandonar-lo.

El pes d'un mort

Era poc abans de les vacances d'estiu. Els tres germans, l'Avel·linet, l'Arcadi i en Raimon, anàvem un matí cap a l'escola. Al carrer de Bailèn, entre els carrers de València i de Mallorca i gairebé al xamfrà de dalt, un senyor em va emprendre —a mi, el gran, el noi de deu anys— i em va dir que anés a la botiga d'un pintor decorador que hi havia al mateix carrer de Bailèn, cantó dret pujant, i prop del xamfrà amb el carrer de València, i hi demanés pel senyor Mercader, que era l'amo, i li donés el sobre que m'allargava. Em va recomanar:

—Si et pregunta qui te l'ha donat, digues que una senyora i vés-te'n corrents. Jo em quedo en aquest portal amb els teus germans —són els teus germanets, oi?— i quan tornis i hakis fet això que et dic, et donaré una bona propina.

Ho vaig executar tal com pretenia. El senyor Mercader pintava un rètol damunt un cavallet. Li vaig donar el sobre i quan ja em disposava a fugir de bursada, em va preguntar d'on l'havia tret i jo li vaig dir que me l'havia donat una senyora, però em sembla que ni em devia sentir perquè jo ja havia començat a pujar els tres esglaons que menaven al nivell del carrer i probablement quan deia «senyora» ja era al xamfrà on m'havia de reunir amb el senyor desconegut i els dos germans com a ostatges. Li vaig dir que ja estava, que ja havia donat la carta al pintor, i volia saber si l'havia obert i què havia dit; semblava que esperava alguna altra cosa, que jo no em podia pas inventar. Em va recompensar amb una moneda de dues pessetes que, en aquells temps, era una

autèntica fortuna: hom podia fer vint viatges en transport urbà, o comprar vint diaris, o sigui que equivalien a una mica més de mil pessetes d'ara. (Deu anys més tard, al «Papitu» i a «L'Esquella de la Torratxa» pagaven tres pessetes per una caricatura-acudit publicada a dues columnes.) Els tres germans vam acordar que calia celebrar una cosa com aquella i, per començar, ja no aniríem a l'escola, car, d'altra banda, ja se'ns havia fet tard.

Vam anar a la fira d'atraccions que hi havia en un solar davant la Sagrada Família (que encara era en fase de construcció) i vam fer un autèntic festival. Vam pujar diverses vegades a les cadires voladores, vam comprar xufles i tramussos, caramels i cacauets i «mantecao helao» adquirit amb els darrers cèntims que ens restaven. Vam anar a prop de l'escola per marxar cap a casa quan veiéssim passar companys nostres i els germans vam donar paraula d'home que mai no xerrariem res al pare, ni a la mare, ni a les noies, o caiguéssim morts allí mateix.

Per mantenir en secret la malifeta teníem un avantatge extraordinari: a l'escola hi havia una sola forma de càstig dels alumnes indisciplinats i consistia a no deixar-nos-hi anar aquella tarda, o l'endemà al matí. El mestre ordenava simplement que et quedessis a casa i no calia portar cap paper signat pels pares, ni res. Aquest era el mètode d'ensenyar-nos civisme. Quedaven, és clar, les penques de cadascú: podies silenciar el càstig i sortir de casa amb els germans, anar a voleiar i tornar a l'hora escaient. Però no ho fèiem: ens quedàvem a casa tot endreçadets i confessàvem que havíem estat castigats. Ara, doncs, no calia parlar del senyor de les dues pessetes i de la campana: el secret era en nosaltres mateixos.

—Deixa'm jugar amb el teu cotxe —em va dir l'Arcadi aquell mateix vespre.

El «meu cotxe» era la porta de la galeria posada en angle de noranta graus respecte a la paret, amb una cadira darrere el vidre. Tenia un petit cercol de fusta, residu d'una cadira estil Viena, i el feia servir de volant. La palanca del canvi de marxes i el fre de mà eren únicament en la

meva imaginació i passava llargues hores assegut a la cadira, amb el volant a les mans i fent brrrrm, brrrrm cada cop que agafava un viratge massa tancat o accelerava.

—Que no veus que hi jugo jo? Busca't una altra cosa.

—Vull guiar el teu automòbil.

—Fes-te'n un amb l'altra porta!

—No tinc volant i xocaríem. Vull aquest. Si no em deixes guiar el teu automobilet, dic a la mare allò de les dues pessetes!

Havia proferit l'amenaça vermell com un perdigot i vaig cometre el primer error d'una llarga i absurda cadena: li vaig cedir el meu invent íntegre, la cadira, la porta en angle recte i el volant. Vaig baixar del meu cotxe amb el senyal de derrota estergit damunt el front. L'endemà mateix, la mare va dir:

—Arcadi: baixa a comprar dues lliures de mongetes cuites.

Jo llegia de cap a la taula del menjador. El meu germà mitjà se'm va atansar i em lliurava uns diners. Em va ordenar entre dents:

—Vés a comprar les mongetes cuites!

—La mare t'ho ha dit a tu!

—Si no hi baixes tu, li dic allò de les dues pessetes d'ahir.

Em vaig passar tot un any fent viatges a la farmàcia, a la font a omplir el càntir, a ca la senyora Maria bacallanera, a ca l'adroguer senyor Rossend Muñoz, a la fleca... era una espiral irreversible!

Es va esbotzar quan feia un any (ja tornàvem a ser a prop de les vacances d'estiu). Em va fer l'efecte que solament ho podia resoldre amb un cop d'audàcia i, admès fins i tot el pitjor dels casos,

m'imaginava que el càstig per a quelcom tan antic no podia ser massa greu. Vaig explicar a la meva mare el xantatge que em feia l'Arcadi i entre la meva abrandada explicació-plany i l'enrevessament del tema, la mare no ho entenia gens. Finalment, em va dir que la propera vegada que m'amenacés, no accedís a fer allò que ella hauria ordenat a l'Arcadi i que deixés que el meu germà dugués la qüestió fins al final.

—I no hi ha cap càstig per a mi?

La mare em va dir, somrient:

—Trobes que encara no t'han castigat prou?

Em penso que la mare ho va fer expressament; va manar:

—Arcadi, baixa a cal senyor Rossend i puja'm una ampolla de lleixiu. Té els cèntims.

No podia anar altrament. Se'm va apropar i em va dir:

—Ja ho has sentit. Vés a comprar una ampolla de lleixiu.

—Ha dit que hi anessis tu.

—Si no hi vas tu, li xerro allò de les dues pessetes!

—Fes com et sembli. Però jo no baixo: estic pintant aquest taxi «David» i no ho puc deixar.

La meva calma l'exasperava. L'Arcadi sempre ha estat viu com la tinya i devia flairar que alguna cosa no funcionava. Però tampoc no podia renunciar a la prerrogativa assolida per atzar i per tovor, transformada en una sucosa moma. Per això mantenia aquella actitud sense cap ni centener: esgotava les darreres municions i ho sabia. Se'n va anar, rabiosament vermell, a denunciar-me a la mare. Va dir atorrolladament:

—Mare! Un dia que anàvem a l'escola, l'Avel·linet va parlar amb un senyor desconegut, que li va donar dues pessetes, i en comp/

La mare el va fer emmudir amb una plantofada que el meu germà no esperava pas. Li va dir:

—Ets un espia i un xerraire! Au, de pressa, baixa a comprar el lleixiu si no vols que et clavi un bon clatellot!

(Avui sé que, a dreta llei, a mi me n'hauria hagut de clavar deu per cagacalces i deu més per calçasses. I aquest diagnòstic no és meu, sinó de l'Arcadi ara, cada cop que ha sorgit el cas de l'extorsió i dels babaus que es deixen extorquir, tema que, d'altra banda, el fa riure molt.)

«He passat molta por!»

El Cos de Tren de l'Exèrcit tenia un ample terreny al costat de la carretera de Tàrrega, quan amb prou feines acabava d'abandonar Mollerussa. Hi vaig anar amb un full de paper mecanografiat que disposava que d'acord amb allò pactat telefònicament, el cap del Servei de Tren de l'Exèrcit havia de lliurar al capità portador del missatge un turisme en perfectes condicions de funcionament.

—Això de les «perfectes condicions» consta en tots els comunicats — em va manifestar de seguida el capità amb granota i greix de mecànic receptor de l'ordre—. Vull dir que no et facis gaires il·lusions de sortir d'aquí amb un Rolls-Royce o un Isotta Fraschini, un Hispano o un Mercedes. Només podem triar entre allò que tenim, no sé si em comprens.

Era tanmateix fàcil de capir i li vaig dir que ja tenia aquella prèvia impressió, que no en raja d'on no n'hi ha. Em va explicar que, en matèria de turismes, de tot el parc mòbil disponible, només hi havia un Ford cupè de l'any 1932. M'ho vaig rumiar un segon i mig i em vaig decantar pel Ford cupè model 1932 i amb aquell cotxe vaig fer tot el

que restava de la campanya. Els vehicles són com certes persones i com certs cavalls, que no es lliuren de seguida, de bones a primeres: requereixen una inversió de paciència, d'adaptació a les modalitats pròpies, de tolerància pel que fa als exabruptes inicials i la magnànima actitud sol obtenir bona recompensa. Les primeres setmanes enyorava l'Opel, i el Ford ho devia percebre (per a aquestes coses els cotxes tenen una especial sensibilitat) i em corresponia amb una certa mala cara, com una insinuació d'hostilitat. Aviat, però, es va adonar de la meva bona fe i se'm va retre generosament i aviat vaig oblidar l'Opel, cosa que volia dir que la mecànica i l'enginy dels omnipotents Estats Units de Nord-amèrica triomfaven damunt l'Alemanya voraçment prussiana. Quina formidable lliçó introspectiva, oi? I la Rosa Suau no trauria ensenyances del capteniment tan definitivament liberal del Ford?

Mollerussa sempre ha estat un nucli vital de comunicacions, punt de partida d'innombrables camins en totes direccions. Durant la guerra aquesta característica encara s'havia accentuat i tal cosa justificava la persistència dels avions feixistes a atacar el poble, tothora ple de vehicles de tota mena i de militars en trànsit. Ja és tard per a formular retrets a l'Estat Major Central, però haver escollit la vila mateixa com a seu d'una Divisió —que teòricament hi havia anat a refer-se!— era un disbarat monumental.

La Divisió no estava en línia i, consegüentment, no tenia cap observatori. Un grup d'Informació en període d'entrenament treballava al campanar de l'església de Sant Jaume i, també amb la finalitat de fer pràctiques, tenia comunicació telefònica amb la meva oficina i l'oficial que comandava la Secció feia que els seus xicots redactessin de tant en tant comunicats i ens els telefonessin: era com ensenyar-los a guerrear tot jugant.

Un dia dinàvem tot el comandament de la 60 Divisió sencer, excepcionalment, car ben poques vegades fèiem un àpat plegats. Sèiem al voltant d'una llarga taula rectangular i ens servia un xicot cuiner, que pujava amb una olla, ens omplia els plats i baixava cap al seu laboratori

a cercar el plat següent. Esmento que acabàvem de començar una sopa de galets i el detall no aporta sinó una dada complementària, simplement paral·lela. Teníem oberta de bat a bat la finestra que donava al carrer i vam sentir l'inconfusible soroll d'una massa d'avions. Seia a terra, en un angle de la peça que ens feia de menjador, un noi amb un telèfon de campanya entre les cames. Va sonar el timbre i el minyó telefonista em va dir mentre m'allargava l'aparell:

—Et demanen.

El noi que em trucava des del campanar em va dir amb veu alterada:

—Gran massa d'aviació enemiga sobre Mollerussa! Quinze trimotors Junker-52 i vint-i-dos caces de marques diverses.

—Gràcies.

No li vaig dir que ja els havíem sentit perquè hauria estat equivalent a menystenir l'informe (actitud poc destra, contrària a l'estímul), malgrat que, simultàniament, ja sentíem els primers espetecs de les bombes i les ones expansives feien vibrar les parets.

En descarregaven de setanta-cinc o cent quilos i (una altra de les bestieses!) la casa del comandament de la 60 Divisió era a menys de cent metres de l'estació del ferrocarril de Madrid-Saragossa-Alacant (també hi havia la del carrilet Mollerussa-Balaguer) i, és prou sabut, les estacions ferroviàries solen ser una forta temptació per a l'aviació i l'artilleria enemigues.

Hi va haver uns esclats molt propers i el menjador se'ns va omplir de fum i de pols, tot saturat amb la pudor inconfusible de la trilita cremada. Feia més d'un any i mig que me les havia amb les escomeses enemigues i, lògicament, ja començava a avesar-m'hi. Però aquell dia a Mollerussa vaig experimentar una sensació nova i la vaig haver de qualificar de por, puix que bé calia trobar-li un substantiu denominador. Vaig tenir la certesa que eren els darrers instants de la meua vida i, una vegada més, desplejava golafrement tots els sentits

per no perdre-me'n cap detall, car, si allò era el final, tampoc no es repetiria mai més i qualsevol cosa que ara no consignés ja no podria ésser registrada en cap altra oportunitat. I en la precipitada revisió em vaig adonar que ja abans havia experimentat una impressió similar. Quan? Potser quan els nois de la FAI em duïen a Vilanova? O quan vaig trobar en Justo Bueno conductor d'un tanc a la serra d'Alcubierre? O alguna vegada que havia d'entrar a una masia al barri de la qual hi havia lligat un gos imponent? Semblava que transités una via lleugerament fressada, però em sentia incapaç d'interpretar degudament les meves sensacions, com un violoncel·lista que ja ha de començar el concert i el frac l'encotilla i encara no ha tingut temps d'escoltar la sonoritat de l'instrument que volen que estreni ni de tensar les cordes afinant-les, i la Pauleta que encara no arriba amb les partícules! Era una acumulació de coses viscudes o intuïdes, o fastigosament pressentides, que feien una entrada de cavall sicilià.

Van acabar els esclats; els avions donaven per llesta llur tasca i abandonaven Mollerussa. Darrera seu quedava l'immens núvol de malvestat, de destrucció, de morts i ferits.

Una de les bombes havia caigut damunt la casa de la Divisió, en el terradet prolongació de les golfes, i havia desfet una part dels dos pisos i la planta baixa. Havien mort dos nois de la cuina, un enllaç, tres telefonistes i un dels dibuixants d'en Vilanova. Set morts en una sola casa! No sé pas el nombre exacte de persones que van morir en aquell atac aeri a Mollerussa, però hom parlava de moltes desenes de víctimes. Els nostres ferits eren més de dotze (vull dir greus, d'aquells que va caldre hospitalitzar; de lleus, amb contusions o ferides no importants, n'hi va haver un nombre incalculable) i m'imagino que la proporció és la que corresponia al desastre en general. Vull dir que quan es va dissipar el núvol de pols, runa i pudor de trilita, tots els membres de l'Estat Major romaníem als nostres indrets a taula... i continuàvem menjant la sopa de galets a cullerades.

Un parell de companys van abandonar el dinar, autoritzats per en Ferrándiz, per anar a veure la magnitud de l'atac aeri i els altres vam

romandre asseguts i menjant, com si no hagués passat res i com hi restava el telefonista, impertorbable al seu racó. Em vaig atrevir a travessar la llacuna del silenci (estava autènticament impressionat) i vaig dir:

—Us admiro, francament! Mai no havia tingut tan clara la sensació de morir, com ara mateix. Estava completament segur que no en sortiríem. He pensat que probablement vosaltres hauríeu tingut la mateixa impressió, però he vist entre el fum i la pols que ningú no s'aixecava ni deixava de cruspir-se la sopa. Sí, de debò, us admiro! Jo he estat terriblement acollonit, ho declaro!

—Jo també he tingut por —va dir en Ráfales.

—I jo —va afegir l'Argilès.

—Estava segur que una bomba ens faria volar —va dir en Ferrándiz. Va afegir: —Jo també he cregut que tots ens n'anàvem a fer punyetes!

—Cony, quin descans! No sabeu quin bé no em feu! Em sembla que allò que em feia més por era haver-me tornat tan gallina!

L'Scotti va dir una d'aquelles sentències seves, que he recordat tota la vida i que m'ha servit de normativa en una pila d'ocasions:

—Tu, i jo, i tots hem passat por perquè aquesta és una característica animal davant el perill. Però hem fet un petit gest fisiològic que únicament és a l'abast dels racionals: contreure l'esfínter anal, tancar-lo ben estret, simplement. I aleshores pots menjar sopa, o llegir un llibre, continuar amb l'afaitada o la masturbació o el cant de «La Marsellesa». La por incontrolada i no pas la por simple és la pèrdua de la propietat contràctil dels esfínters. «M'he cagat de por» o «m'ha fet pixar de riure» no són frases gratuïtes. Ha estat comprovat que, almenys els mamífers, tenim unes glàndules que únicament secreten en cas de sentir perill, o sigui, quan sobrevé la por. I se sap que aquesta secreció mai no és captada pels animals de la mateixa espècie: el lleó sent la por del cérvol i la fura la del conill, com el gat la de la rata, i la rata la de la

senyora enfilada a la cadira. L'olfacte humà no té prou capacitat per a percebre aquestes emanacions tan subtils. Ara mateix tots nosaltres hem passat por i cadascú ha sentit la pròpia i no pas en percepció olfactiva. Tu mateix acabes de manifestar que et pensaves que eres l'únic esporuguit de tots nosaltres.

—Recordaré la teva lliçó magistral, comissari! Gràcies!

—Tant de bo que no sigui quan sentis xops els calçotets! Què hi ha, després de la sopa?

Era una pregunta deliberadament frívola, formulada quan ja s'aixecava de taula, convençut —com tots nosaltres— que ja no hi podia haver cap altre plat, procedent d'una cuina de la qual acabaven d'assassinar dos dels ajudants. Aquella interrogació obeïa a la seva peculiar faisó d'obrir sobtadament la vàlvula per tal d'alleujar la pressió interior. Ho demanava i se n'anava, com tots plegats, a treure runa de damunt els ferits i els morts. Ell, en Francesco Scotti, que havia fet diversos cursos de medicina amb pràctica hospitalària, era ben destre en primeres cures i en manta ocasió el vaig veure assistint xicots mentre no arribaven els sanitaris.

La catenària

Alguna vegada he fet l'entremaliadura de treure les capitanes d'una ruera de formigues i observar el desgavell que en sobrevé, ple d'anades i vingudes folles que no menen a res i que fan un contrast molt gran amb el rigorós ordre anterior a la trapelleria sàdica, la poca-solta intromissió racional a un ben organitzat món irracional. Una vegada, a Mèxic, vaig observar un capteniment humà que em va dur a la memòria un formiguer esverat i, alhora, em va portar al record de Mollerussa un dia de ferotge bombardeig aeri, ple de corregudes inútils i forassenyades quan els avions ja eren fora i quan l'única cosa assenyada que hom podia fer era posar-se a cercar gent entre la runa i mirar de salvar aquells que encara vivien. Cal consignar, però, que quan la

pèrdua dels estreps es converteix en un fenomen col·lectiu, encaparrar-s'hi ja no pot ser més minso jutjat com si fos un ajut.

Una de les coses més inesperadament divertides en què hauré participat en tota la meva vida, haurà estat fer d'escenògraf d'una llarga sèrie de pel·lícules per a la televisió nord-americana, filmades íntegrament al balneari mexicà d'aigües sulfuroses Las Estacas, a l'estat de Morelos, en una zona subtropical de compacta vegetació la qual feia possible que, sota els títols de cadascun dels vint-i-sis episodis, els productors de la tirallonga plantessin la desvergonyida afirmació que havia estat filmada íntegrament al cor d'Àfrica. Ja n'he parlat abans i no cal pas que hi torni. Però vull remarcar que milions de persones han viscut amb l'ai al cor per culpa de les peripècies de la intrèpida «Sheena», la Reina de la Jungla, un «Tarzan» femení amb bikini, pertorbador per una muntanya de raons que miraré de narrar i alienador de tota una generació de nord-americans que hi van creure. En ella i en les seves gestes, la seva eterna lluita contra els malvats negres, gentalla empedreïdament dolenta, i que ella menava triomfalment gràcies a la col·laboració del brau «Neal», un ximpanzé heroi entre herois i, personalment —si em permeteu l'expressió—, intel·ligent en el mateix grau (o fins i tot un pèl superior) que els seus directors cinematogràfics.

Vaig aprendre moltes coses, en aquella llarga filmació, i algunes, relacionades amb el cinema, van ser d'allò més profitoses. D'altres, que no puc qualificar d'intrínsecament cinematogràfiques (com allò de la iguana, per exemple), també em van reportar guanys i fins i tot, en una ocasió, d'ordre crematístic extra. Com es va esdevenir aquell dia que em van demanar que passés per un camí entre la ubèrrima espessor tropical cofat amb un salacot i conduint un jeep. Va ser una operació de quatre minuts (un i mig per encasquetar-me el salacot i ajustar-ne la queixera), per la qual em van pagar trenta-cinc dòlars, segons tarifa.

Un dels episodis establia que la «Sheena» reeixís, tota soleta, en una empresa en què els anglesos s'hi feien l'estella: acabar amb els mau-mau. La noia, molt col·laboracionista i força més llesta que no pas els

britànics i llurs tancs, soldats i artilleria, els liquidava senzillament: tallava les cordes del pont i la terrorífica tribu queia al riu i s'hi negava. La «Sheena» treia profit d'aquestes coses que solament passen al cinema: que tots els tanoques mau-mau passin plegats per un pont de cordes, que caguin al riu amb la impedimenta de les llances, els arcs, les fletxes, les cuirasses i els plomalls de guerra, i que cap no sàpiga nedar. Així, doncs, si els anglesos s'hi feien la pell, els estava bé per babaus.

Anem a pams: l'aigua que ix dels brolladors de Las Estacas —el «Borbollón»— resta estancada en un considerable trajecte ample abans de convertir-se en un riu, i d'una riba a l'altra de l'estany hi deu haver una cinquantena de metres, amb tendència a tirar curt. Els nord-americans productors de la sèrie van triar aquella zona per a fer-hi el pont i enllestir el problema mau-mau. Un pont de cordes, a uns nou metres (als extrems) damunt el nivell de l'aigua, amb les cordes convergint totes en un sol manyoc, que la protagonista tallarà amb un hàbil cop de destrat.

Per a l'escena necessitaven setanta-cinc negres i van decidir que els camperols mexicans de la rodalia, nus, ben ensutjats i plens de braçalets, collarets i garroneres, «donarien» prou bé el tipus, atès sobretot que l'escena, de tanta grandiositat, fóra presa de lluny per tal que l'espectador s'estremís amb la dimensió de la catàstrofe. La qual, naturalment, no podia ser revelada als camperols: cap no hauria volgut participar en una escena que els fotria tumultuosament de cap al riu. Hom els pagava bé, evidentment, llur actuació en qualitat d'«extres» i els autòctons trobaven una bona ocasió d'arrodonir el jornalet. La selecció l'havien feta entre camperols que deien que sabien nedar i hom justificava la pregunta pel cas atzarós que caiguessin a l'aigua.

(L'ajudant del productor era Mario Llorca i Blasco, fill de la Llibertat Blasco i, per consegüent, nét de Vicent Blasco Ibáñez. La llengua «oficial» de «Sheena, Queen of the Jungle» era l'anglès i en Mario en sabia mitja dotzena de paraules a tot estirar, però, això no obstant, res

no el deturava. Un dia va arrencar els camperols triats per a l'escena del pont i va dir al director:

—«These men» todos goods «for» natetxion —i subratllava les seves paraules amb ampla gesticulació de braços, que el director va comprendre i va indicar l'assentiment amb el cap. En Mario se sentia feliç. Em va dir: —Has vist? Estic aprenent l'anglès a cent per hora!)

El productor nord-americà, el senyor Nassour, es ficava pertot arreu, en coses que tant podien pertànyer a la seva jurisdicció com no tenir-hi cap mena de relació. No cal dir que quan ja vaig iniciar el pont —una setmana abans de la filmació— no m'abandonava ni cinc minuts, en part perquè anàvem de cara a una escena cabdal i també perquè era tafaner i manefla. Vaig pensar que faria estendre d'una riba a l'altra un parell de cables d'acer paral·lels —fàcils de disfressar amb cordes i fullaraca— i els fermaria per una banda a un robust arbre i per l'altra convergirien en un manyoc de cordes gruixudes, ancorades a terra en una biga de ferro clavada sòl endins i amb inclinació oposada a la tracció. Vaig inventar un mecanisme que permetia alliberar un dels extrems del pont amb una gran facilitat i semblava que les cordes fossin lligades a la soca d'un arbre tallat. La il·lusió que era la «Sheena» qui seccionava el suport del pont era perfecta, cinematogràficament parlant: quan la noia clavés el cop de dretal damunt un nus de cordes (prèviament afeblides amb un ganivet, però les incisions no es veien) semblaria que, realment, ella originava la catàstrofe. Enllà, lluny de l'abast de les càmeres, jo mateix manipularia l'estri de l'ensulsiada, i ho faria el mateix escenògraf car calia que fóssim un nombre molt exigü els coneixedors del secret: sabedors de la totalitat de la seqüència, ni un sol «negre» no s'hauria enfilat al pont!

Al senyor Nassour no li agradava gens la panxa que feien el parell de cables: ell volia que fossin completament horitzontals. Li vaig dir, pacient, que allò no era possible, que manaven unes lleis físiques inexcusables, i que del fenomen que feia que una cosa suportada pels

extrems fes corba, se'n deia catenària. Mai no havia sentit aquella paraula i assegurava, amb unes penques inconcebibles, que allò devia ser cosa de països subdesenvolupats com Mèxic i que als Estats Units els ponts eren horitzontals. Volia veure el mot escrit en anglès i amb el dit vaig traçar en el fang «catenary» i em va jurar per les sagrades cendres dels seus avantpassats, l'il·lustre llinatge àrab Nassour, que aquella paraula no constava en cap diccionari anglès. Vaig insistir que aquell era el nom del fenomen, conseqüència d'una llei física, i el senyor Nassour em va dir que ni ell ni la seva productora no s'havien de subjectar a les lleis mexicanes, físiques o no, i que ell volia el pont horitzontal.

Li vaig parlar del de Brooklin i del Golden Gate, i li feia dibuixets en el meu bloc per tal que entengués que en els ponts penjats l'horitzontalitat depenia dels tirants verticals, però deia que no, que hi eren amb finalitat decorativa. I que ell el volia horitzontal! Li vaig replicar que solament ho podríem assolir fent un doble pont, un d'alt, com a suport, i un altre de baix, per on transitessin els Mau-mau, però que en aquest cas ja no fóra versemblant que la «Sheena» ho desfés, i ara es va empipar i em va acusar de menystenir la força de la noia. Fos com fos, refusava la idea d'un pont doble, perquè «allò no feia selva» i es reafirmava: senzill i «horitzontal»! Un pont de cordes atapeït de gent, tones de personal, que calia desfer amb un buf. Li vaig confessar bonament que jo no sabia construir allò i em va dir que no era cap obstacle, que faria venir dels Estats Units un bon escenògraf dels que saben fer ponts decents, i que mentrestant jo continués bastint poblats negres, amb «huts» ben originals, o que restés al costat del nouvingut i aprengués quelcom útil al meu ofici.

El sendemà havia canviat d'idea. Em va dir que faríem el pont plegats, que ell m'ajudaria. O que dirigiria l'obra, més ben dit, que jo traslladaria al mexicà les seves instruccions al meu «staff» de constructors. Va fer venir de Cuernavaca una grua amb un cabrestant poderós i va ordenar la sòlida fixació del cable a la soca d'un vell i robust arbre de l'altra riba. Seguidament va començar a enrotllar-lo al gigre de la grua i, és clar, feia una catenària monumental, però el

senyor Nassour em va fer un gest recomanant-me paciència. Va arribar un moment que l'home de la màquina va dir que ja treballava amb massa esforç i, en efecte, el cable continuava fent panxa però la grua ja començava a patinar. Van falcar les sis rodes amb pedres i troncs i van posar a estirar altra vegada la màquina. (Com que el camió era un potent GMC nord-americà, el productor no podia dir res contra el vehicle.) La catàstrofe es va produir al cap d'un moment: el torn del camió-grua va arrencar de soca-rel l'arbre de l'altra vora del riu, i la maleïda catenària allí romania, ben arreapada en el gruixut cable d'acer. El senyor Nassour va declarar que els mexicans eren gent maldestra, que no sabien servir-se de màquines formidables, que les riberes del Ticumán feien llàstima de tan toves i que no tenien cap punt de comparació amb les dels rius de l'estat d'Oklahoma i, de passada, va maleir els arbres del país, tan nyicris, tan cosa de mira'm i no em toquis.

Vam haver de cercar un altre indret amb arbres menys escarransits i vam fer el pont nou amb la catenària pertinent i els pobres setanta-cinc camperols «negres» de l'estat mexicà de Morelos van maleir els «gringos jijos de su reverenda tiznada», les seves pel·lícules i els «cabrones arquitectos refugachos» que els feien de còmplices i volien matar els humils mexicans a grapats.

Tot això, naturalment, ho deien quan seien a la riba eixugant-se, amb l'empastifada de sutge mig despintada i fets una llàstima doble, moral i material, lassos d'haver actuat tanta estona com formigues sense capitanes a la ruera.

Se'n dirà «Vèncer!»

Donava bo, de jugar a «redaccions», com les nenes juguen a «cuinetes», i ho he d'afegir a les bones estones passades a Mollerussa. Era com refer vells itineraris, camins molt fressats que hom ja era a punt d'oblidar o que fins i tot hauríeu dit que mai no els havíem transitat: fulls de paper estesos damunt la taula, formats amb mesures

tipogràfiques, capçalera i títols de seccions, hipotètiques compaginacions amb encara més presumptius articles, inexistent fotografies i problemàtics dibuixos, amb la seducció especial que brinda l'activitat lúdica basada en conjectures. I la dolça, harmònica companyia del flascó de goma aràbiga, les tisores i la ploma i els pinzells sucats en la tinta de Xina, cadascun d'aquests elements amb les seves olors peculiars, sensualment excitants.

Ens havíem repartit equitativament les tasques utòpiques i a l'únic de nosaltres que li havia correspost de dur a terme una labor efectiva havia estat a en Morera i Falcó, que havia d'anar a veure els veterans de totes les Unitats de la Divisió, de Companyia en amunt, i cercar col·laboradors per a allò que en dèiem el «diari», que no ho semblava però que era una manera vaga de referir-se a la periodicitat, menys comprometedora que si haguéssim dit el «setmanari» o el «mensual», que haurien equivalgut a adiar-se. Era alleujador dir-ne el «diari», sabedors que mai no ho fóra.

Per a en Montfort també hi havia una labor periodística: ja prevèiem que caldria corregir gairebé la totalitat de les col·laboracions i teníem decidit que ell les mecanografiaria de cap i de nou, passant-les en net i donant-los un mínim de sabor periodístic.

L'Scotti s'havia compromès a escriure-hi regularment i havíem quedat que ho faria en italià —que li feia sentir més segura la ploma— i en Quim o jo li ho traduiríem, nosaltres dèiem que al català però ell tenia la certesa que havia de ser en espanyol. També en Ferrándiz havia dit que faria alguns articles de caire més militar que no pas polític —optimista, l'home!— i l'Argilès ja tenia feta una sèrie sobre la seva especialitat —Operacions— i assegurava que solament mancava donar-li una mica de forma més periodística, llevant-li un cert encarcament massa rígid, potser massa professional.

Respecte a l'aportació que havia de fer el combatent —i que en Morera i Falcó havia de recaptar—, hi havia el gros problema de l'exigüitat de veterans, que el malfat havia engolit sense pietat. Ara, a Mollerussa

com a tants d'altres indrets, era extraordinari trobar algú que dugués la ve de voluntari brodada damunt la màniga esquerra de la camisa. La gent amb profund solatge milicià era la idònia per a escriure articles sòlids, que traspuessin l'experiència dels autors i que, per damunt de tot, ensenyessin a no tenir por de la guerra com a fet intrínsec, sinó del perill de la inhibició en quelcom en què es jugava el nostre futur. Havia trobat realment pocs col·laboradors i entre aquells que potencialment ho podien ser els coaccionava la poca seguretat d'expressar-se correctament per escrit i, encara, els limitava la vergonya de les incorreccions ortogràfiques. En Quim, mestrívolament, eliminava ple de paciència tots els obstacles i arrodonia la seva feina assenyalant a cadascun dels escollits un tema concret, relacionat amb les pròpies experiències viscudes. Van sortir únicament dos o tres números de «Vèncer!» —el Franco, a control remot, ens torpedinava de valent!— però els guaitàvem embadalits, els llegíem i rellegíem, perquè s'ajustaven prou a la nostra concepció. I (això era el nucli vital) interessaven els combatents, i els problemes per a aplegar original per al primer número ja no eren vigents per al dos i el tres, sinó que ben al contrari, hi havia gros excedent, un fons de reserva fabulós.

L'Scotti havia estat el tocòleg més acurat del món. Vigilava amatent tot el procés de gestació de «Vèncer!», llegia i revisava tot el material reunit, apuntava esmenes per tal d'ajustar allò tan fugisser dit ortodòxia i somreia beatífic davant els treballs ingenus, que d'altra banda abundaven i ens agradaven i àdhuc sentíem indispensables de cara a l'autenticitat.

L'actitud inicialment benèvola dels qui es consideraven, pel damunt de tot, militars seriosos i aspirants a professionals, ara s'havia transformat en una certa desconfiança. En Ráfales, per exemple, hi trobava com una mena de menyscapte de la gravetat de l'hora que vivíem i ho havia resumit amb una frase que se m'havia ancorat en la memòria:

—Sembla que jugueu a fer córrer un tren miniatura damunt la taula dels mapes! Fa riure que, tan grandassots, us hàgiu de distreure amb aquestes conyes. En aquest diari que us fa anar de corcoll no direu ni

una sola frase, ni una sola paraula que no hagi estat repetida milers de cops en els periòdics murals de totes les Unitats.

En les maquetes, teníem el primer número llest, tot sencer, de la capçalera al peu d'impremta, i solament mancava això, la impremta. Jo estava enamorat de l'obrador tipogràfic de Joaquim Horta i Boadella, de la Gran Via. Allí hi havíem fet la darrera etapa de «L'Esquella de la Torratxa», requisada per la cèl·lula del Sindicat de Dibuixants del PSUC, i en Pere Calders i jo havíem codirigit la darrera fase del vell setmanari. El servei i la qualitat de la impremta havien estat de primera magnitud i aquest record senyorejava el meu pensament i es concretava en l'afany que fos allí on imprimissin el nostre «Vèncer!».

Ningú no discutia la meva categoria de tècnic en la matèria, ni en Montfort, i des del primer moment, però sense cap nomenament específic, vaig ser el director de l'òrgan de la Divisió. Ara que ja teníem tot el material, solament calia dur-lo a Barcelona i assolir que fos compost, gravat i imprès en un parell o tres de dies. Havia d'anar, doncs, a la meva ciutat, fer l'encàrrec i tornar a Mollerussa amb els exemplars llestos. Calia romandre a la impremta tant de temps com fos necessari, vigilant tots els passos de la confecció, ajustant la compaginació entre maqueta i realitat —sempre hi ha discrepàncies, per molt que t'hi hagi mirat en el compte— i a punt d'allargar o escurçar correctament un títol. «Vèncer!» a part, era una formidable ocasió de passar dos o tres dies entre la meva gent.

—Aniràs a Sabadell a veure la Rosa? —em va preguntar en Pere Fíguls.

—Si puc, sí. Depèn de si hi ha temps o no.

—Deixa'm venir amb tu.

—No tinc prou autoritat per a decidir una cosa com aquesta.

—Ho hauré de demanar al Ferrándiz.

—Més val que ho diguis a l'Scotti.

Era astut, el minyó! Vaig replicar:

—Cal que ho sol·liciti al cap militar.

—Doncs parla'n amb en Ráfales.

—Vols anar sobre segur, oi, Peret? No pot ser de cap altra manera: l'únic que pot autoritzar o denegar una anada a reraguarda és ell personalment.

—Sóc el teu enllaç, oi? Digues-li que m'hi necessites.

—No siguis ximple! He d'anar a fer una feina personal. Ets el meu enllaç aquí, en qüestions militars, però això no vol dir pas que siguis el meu esclau o el meu criat.

—No es veu que et faci massa il·lusió que t'acompanyi. Fa més d'un any que sóc aquí i encara no he tingut ni un parell de dies de repòs!

Era previsible que s'hi oposessin perquè no hi havia permisos i establir precedents fóra nefast puix que hi havia molts minyons que hi tenien més dret que no pas el meu enllaç. Quan li vaig dir que ho havien denegat (inventant-m'ho) en Pere Fíguls semblava un nen que fes el petarrell.

—No cal que et recomani que no aprofitis per a qüestions personals aquesta anada a Barcelona. Et diré confidencialment que molt aviat demanaran el nostre Cos d'Exèrcit per a una feina molt important i que, lògicament, cal que estiguem preparats —em va dir en Francesco Scotti. Va afegir—: De seguida que arribis, fes que la impremta et doni el pressupost d'aquest primer número i dels següents, i telefona-me'l tot seguit. Jo t'enviaré immediatament el capità pagador amb els diners i tu pujaràs amb la totalitat d'exemplars sense perdre gens de temps. Hem previst tres dies, però si amb dos et podies deseixir, fóra molt millor.

—Hem imaginat una cosa insensata i és, exactament, això dels tres dies. Perquè vol dir que és a partir de la idea que la impremta no tingui cap altra feina i es posi de seguida a la nostra disposició. Poden passar coses que modifiquin aquests tres dies ideals i cal tenir-les en compte.

—D'acord. Però, en aquest cas, et limitaries a deixar l'original, a ordenar que confeccionessin el «Vèncer!» i a demanar-los que ens avisessin abans de procedir al tiratge. Aleshores baixaries i amb un sol dia enllestiríem el fet.

Vaig arribar a Barcelona a quarts de tres de la tarda, vaig anar directament a ca l'Horta, a la Gran Via, i els vaig donar el paquet d'originals i les maquetes. L'Horta em va dir alguna cosa tanmateix afalagadora: que, tractant-se del periòdic d'una Unitat combatent, es posaria tot seguit de cap a la feina. No em va voler donar pressupost i em va assegurar que, amb el periòdic llest, faria números i que fóra equànime fins al límit. Em va dir que, en efecte, agrairia la meua presència a la platina a l'hora de confeccionar les quatre pàgines en quart, però que això fóra l'endemà a la tarda, quan el linotipista ja hagués picat l'original, el corrector revisat les galerades i el gravador tingué llestes la capçalera, el parell de dibuixos i les tres o quatre fotografies.

A casa només hi havia les meves germanes: el pare ja era al diari. Els vaig dir que havia baixat per una cosa relacionada amb la meua Divisió i que era una autèntica anada i tornada que ni tan sols m'havia donat temps de passar a recollir alguna cosa de menjar. Vaig afegir que havia de sortir llavors mateix i que no tenia la seguretat de si tornaria a casa a dormir, però que, de tota manera, passaria a veure el pare i a acomiadar-me de tots plegats quan ja me n'anés.

Honestament no podria parlar d'apunts autobiogràfics si silenciava les meves marranades. Aquella visita a Barcelona me'n va permetre diverses. L'ajornament —d'altra banda previsible— que m'atorgava l'Horta em deixava marge per als esplais sentimentals, gairebé vint-i-quatre hores que podia aprofitar a fons. L'únic obstacle era, com si

diguéssim, l'«embarras du choix»: Hospital de Sant Pau o Sabadell? Per on començava? Com que el cas de la meva xicota oficial no significava cap problema i, de debò, no venia pas d'un dia, vaig optar per la Rosa Suau.

Avui, és clar, anar a la capital vallesana occidental per l'autopista és una exhalació, però abans era una mica més complicat. De moment, per la Meridiana, que ja era oberta, hi passava un tren que avançava entre camps, solars, camps de futbol i fàbriques, entre allunyades estacions com la del Clot i la de Sant Andreu de Palomar. La sortida en cotxe de Barcelona cap a Sabadell es feia per la carretera de la Sagrera, estreta i amb l'obstrucció permanent dels tramvies amb remolc que acabaven el trajecte a la Plaça d'Orfila i que, molt sovint, feien de mal avançar per culpa dels vehicles —els carros, sobretot, en manta ocasió arrossegats per dos o tres cavalls— que venien en direcció contrària. Em vaig quedar darrera d'un tramvia que duia tres minyons penjats inversemblantment al topall, fet absurd en una època en què, segons tinc entès, viatjar sense bitllet no hauria estat cap catàstrofe. De debò ni mirava el tramvia ni els minyons, sinó les possibilitats d'avançar la baluerna. Soltadament, em vaig adonar que un dels tres polissons era en Pere Fíguls. Vaig tocar el clàxon amb cops curts i repetits, el meu enllaç va reconèixer el so i l'estil, i es va girar i em va guaitar amb un aire murri. Vaig treure el cap per la finestrella i li vaig fer un crit:

—Baixa a la primera parada! Duc la teva ordre de detenció!

Vaig témer que l'esglai no li fes perdre el coneixement i no caigués del tràmvol. Va baixar, va venir cap al cotxe i l'hi vaig fer pujar. S'havia escapat de Mollerussa sense dir res a ningú i havia arribat a Barcelona amb tres camions diferents. Ara se n'anava cap a Sabadell, a veure els seus pares. Li vaig dir que allò que havia fet era qualificat de deserció i que el càstig era terrible, però no s'hi posava pas cap pedra al fetge: estava segur que entre l'Scotti, en Ráfales i jo l'avalariem i res no li podia passar.

—No et pensis que m'hagi cregut allò de l'ordre de detenció! —em va

dir cínicament.

—Doncs per què t'has quedat tan pàl·lid?

—El tramvia mareja molt.

—Ets un cas de penques únic!

El vaig deixar a Sabadell, davant de ca la Rosa Suau (ell m'havia indicat l'indret i el camí), i em va dir que se n'anava a peu a casa seva, que era a tocar, vam quedar que ens trobaríem a ca l'Horta l'endemà, a les cinc de la tarda, i li vaig dir que si jo no hi era m'esperés baldament fos vint-i-quatre hores o que, altrament, ja no responia de res que li pogués esdevenir. Li vaig escriure l'adreça en un paper i li vaig dir que retornaríem plegats a Mollerussa i, a propòsit de la vila de l'Urgell, li vaig recomanar que no l'esmentés a ningú, ni als seus pares, i que tingués ben present que el darrer bombardeig havia estat degut a l'obra d'algun bocamoll. Vaig pensar que diria a l'Scotti que me l'havia endut a Barcelona perquè m'ajudés en la feina de carregar els paquets i en qualsevol altra cosa que pogués sorgir i que amb allò miraria de tapar bruts.

En família

La meva visita a cals Suau, vaig veure de seguida que no els agradava gens. No ho dissimulaven pas ni perdien cap fracció de segon intentant-ho. L'opció que havia triat entre les dues que m'eren ofertes, era l'errònia, però a hores d'ara ja no tenia solució. El malestar començava amb la mateixa Rosa: era evident que la noia podia tolerar si fa no fa el seu capitanet en aquells pobles on podia omplir el seu sac de brigadista, i fer el mínim indispensable de concessions, però a casa seva, i davant els seus pares, el tracte que m'atorgava no anava gaire més enllà del que hauria fet servir per a acollir un desconegut. La porta del carrer s'obria estirant una corda des del replà i la Rosa va fer l'operació. No em va besar pas ni va deixar que jo ho fes i em va allargar una mà

flàccida. Com que quan jo havia trucat els devia dir qui era, ja no va caldre que presentés ningú. El senyor Suau duia sòlidament encasquetada una gorra i mai no se la va treure. La seva muller ens va servir dues tasses de cafè i aviat n'hi va haver de posar una més, car havia vingut el Cisco, un veí que tampoc no es va llevar la gorra. La Rosa, mentrestant, feinejava a la cuina i la seva mare es va asseure a un racó i va continuar un teixit que feia de suèter o de qui sap què. La conversa havia llanguit en un instant i al voltant de la taula, coberta amb un hule florejat, es va produir un buit angoixós, del qual van ser testimonis les figuretes del «Retintín» i la «Nené», la parella de ninotets fets amb labor de ganxet que tripulaven un dirigible, que no era sinó la bombeta del llum del menjador ficada dins una xarxa feta — és una suposició — amb un fil incombustible, i que havien estat una moda furiosa feia uns anys. No hi havia noia que volgués ser moderna que no dugués penjats a la jaqueta o a la brusa la parella immortal, els inconfusibles «Nené» i «Retintín». El senyor Suau va tenir una idea brillant:

—Per què no fem un dòmino? —va preguntar. Va afegir, adreçant-se'm —: Hi sabeu jugar?

Vaig respondre que una miqueta, la qual cosa li va servir per a decidir que la senyora Suau i jo faríem parella. Van cargolar l'hule i van treure una capsa de fitxes groguenques. Ara la Rosa trescava allí dintre, en alguna cambra, i el senyor Suau la va cridar (vaig arribar a pensar que potser havia canviat d'idea i la faria jugar de companya meva en comptes de la mare, que no havia manifestat gaire entusiasme), però va ser per demanar-li la llibreta d'apuntar els jocs de dòmino, un bloc d'anunci de l'anís del «Mono», esgrogueït com les fitxes mateixes però amb els angles cargolats.

Vam jugar un parell o tres d'hores lúgubres, terroríficament ensopides, i vaig perdre alguns centenars de pessetes. Quan treia de la butxaca el darrer bitllet de la sessió vaig declarar la senyora Suau la dona més pepa d'aquest món en matèria del dòmino, però no li vaig comunicar el meu veredict. Vaig dir que ja se m'havia fet molt tard i que havia de

tornar a Barcelona i tots ho van trobar una idea excel·lent. Vaig estrènyer tres mans dretes toves i la Rosa m'acompanyava fins a baix al carrer, car mai no deixaven de nit la porta tancada de cop. Vam baixar el tram d'escala, ella uns esglaons més avall, i, a peu pla, abans d'obrir la porta, em va fer un petonet superficial i d'esquitllentes. Vaig cometre la bestiesa de voler insistir, però ella em va separar enèrgicament mentre em deia entre dents:

—Estigues quiet, que si ens veien!

Ja sé que era injust, però vaig fer el viatge de tornada rabiüt, odiant la Rosa Suau amb tota la meva força. Restava un bon escreix de fúria i el vaig repartir equitativament entre el bloc d'anunci, el «Retintín», les tovalles d'hule, el suèter de la senyora Suau, un armari raconer d'on havien tret la capsa del dòmino, la «Nené», la gorra del senyor Suau i aquell veí que mai no vaig saber com es deia —Cisco i què més— ni vaig fer res a fi i efecte d'escatir-ho.

Com si hagués estat fet expressament per fer més gros el meu mal humor, una patrulla em va deturar a Ripollet. Van veure superficialment els meus papers —eren irreprotxables— i em van demanar un favor molt singular. Dos dels patrullers del control van pujar al seient —el Ford era model cupè i només en tenia un de llarg— i em van fer anar fins a l'entrada del cementiri.

—Queda't aquí, camarada. Mitja dotzena de segons, si et plau.

Un d'ells, ja des de terra, em va dir:

—Encén els llums llargs i enllumena la paret, si et plau.

Amb la claror dels meus fanals van afusellar un parell de paisans, contra el mur del cementiri.

—Gràcies, camarada!

—Els amics són per a les ocasions. Salut!

Vaig arribar a casa i encara em durava el segament de cames.

L'endemà érem a ca l'Horta a l'hora convinguda i amb prou feines acabaven de començar amb la tasca del «Vèncer!», puix que durant tota la nit hi havia hagut llargues apagades de llum («Per què no em cridàveu?», vaig pensar. «Us podia haver ajudat amb el meu cotxe!») i ens vam posar a la feina de compaginar. En Fíguls, que mai no havia estat en una impremta, observava fascinat tot allò. El va subjugar, especialment, la facultat dels caixistes (i meva, ves!) de llegir el plom. Vam deixar les quatre pàgines llestes en les seves rames i ens en vam anar, en principi d'acord que el sendemà hi hauria els exemplars impresos, plegats, capiculats i lligats en paquets de cinquanta.

Amb en Pere Fíguls vam quedar novament per a l'endemà matí, pels volts de les deu, a ca l'Horta. Vaig fer que anés i tornés de Sabadell amb tren i jo vaig fer via cap a l'hospital, a veure la meva xicota. Es va arranjar fàcilment amb unes companyes per tal que hom cobrés la seva guàrdia nocturna i vam sortir de l'establiment mèdic sense cap mena de problema. I també sense cap mena de consulta prèvia vaig fer via cap al Pes de la Palla, on hi havia un d'aquells hotels dits discretament «meublés», tan astutament projectats que, pràcticament, saltaves del cotxe al llit sense gens de rebombori. El vehicle quedava tancat per unes cortines de tela gruixuda de color de cafè amb llet i cap tafaner no el podia identificar. Explicaven tot de contes picants de matrimonis, que ocupaven cambres contigües sense que cap dels cònjuges en tingués esment, com si s'haguessin preparat per a un vodevil que ni el mateix Feydeau hauria estat capaç d'imaginar.

No donaré detalls complementaris d'aquella nit. Ella era la nimfòmana més gran que he conegut en tota la meva vida i el tigre en zel baixat de Mollerussa no la va decebre. Em vaig dutxar a fons i ella —molt avesada professionalment a afaitar pubis— em va rapar prodigiosament el crani, ple de zones inabastables quan ho fas tu mateix, tot sol, puix que hi ha una pila d'àrees que romanen invisibles. Ja a mig vestir, va sorgir una inesperada urgència i ens vam posar mancomunadament a satisfer-la, car hom desaconsella deixar a mig fer o inacabades certes

tasques. La vaig dur a Sant Pau i me'n vaig anar a ca l'Horta. Amb en Fíguls vam examinar acuradament les quatre pàgines del nostre òrgan de premsa, ben fet, ben imprès, sense errates ni errades. Vam acomodar els paquets en el maleter del Ford —que era la part realment generosa del vehicle— i vam fer proa cap a l'Urgell. Vaig guiar d'esma, mort de son, durant una pila de quilòmetres i a Jorba vam trobar una taverna on ens van servir pa amb tomàquet i pernil, un got de vi que tenia gust de xerrac i una cosa que el taverner va declarar, sota jurament, que era cafè. Va dir «que em mori ara mateix si no és cafè veritable!» i no va sucumbir; ergo: era cafè. Vaig fer unes capcinades i en Fíguls em va sacsejar:

—Au, capità, de pressa, no t'adormis, que farem tard al nostre afusellament!

Índex

Una altra reflexió	2
El pes d'un mort	3
«He passat molta por!»	7
La catenària	12
Se'n dirà «Vèncer!»	17
En família	24